

A Pápai Református Kollégium története

A mohácsi vész utáni esztendőekben a Dunántúlon gyorsan terjedő **reformáció 1531**-ben hívta életre a **Pápai Református Kollégiumot** (a sárospataki kollégiummal egy évben, hét évvel megelőzve a debrecenit). A környék földbirtokosa a protestantizmust támogató **Török Bálint** volt, aki később Debrecen reformálásában is vezető szerepet kapott.

A pápai egyház első jelentős prédikátorát, a még lutheránus **Sztárai Mihályt** a nyomdájáról országszerte ismert **Huszár Gál** követte, akinek idejére (1560-1578) már a kálvinizmus is megerősödött, aminek jele az is, hogy itt nyomtatták ki először magyar nyelven a **Heidelbergi Kátét**. (Huszár Gál fia, **Huszár Dávid 1577**-ben).

A pápai reformáció megszilárdulása eredményeképpen **1585**-re a Kollégium már **kéttagozatos református főiskolaként** működött, amelyben gimnáziumi és teológiai oktatás folyt. **1797**-ig a pápai református egyház, azután pedig a **Dunántúli Református Egyházkerület fenntartásában** működött, amelynek a **debreceni és sárospataki kollégiumokkal való egyenrangúságát 1804**-ben mondta ki az egyetemes egyház.

A 17. század végi **ellenreformációt**, a **gyászévtized (1671-1681)**, a protestáns lelkészek törvényszék elé állítása és **gályarabságra ítéltése**) megpróbáltatásait követő esztendőben **Sélyei István** püspöksége és **Kocsi Csörgő Bálint** professzorsága alatt, több mint fél évszázadon át viszontagságos körülmények között élt a Kollégium.

Adászteveli száműzetés: **1752**-ben a pápai egyház elveszítette szabad vallásgyakorlatát, és a városból kiűzött híres főiskola a közelben lévő Adásztevelen csak **algimnáziumként** működhetett tovább **II. József türelmi rendeletéig**. Az 1781-es rendeletet azonban csak két esztendő múlva érvényesítették, ezért a Kollégium csak **1783**-ban térhetett vissza Pápára, amely aztán 1790-től, Mándi Márton István rektorságának idején újra fellendülésnek indult.

Az **iskola törvényeit** először **1585**-ben rögzítették írásban. Azóta ugyan változtak, korszerűsödtek a törvények, de alapvető eszmeiségük: a **krisztusi erkölcs**, s az **emberi személyiség tisztelete** mindvégig fennmaradt. Az iskola a más **vallásúak iránt** is mindig **türelmes** volt, a szegénysorsú diákokat **alapítványokkal, ösztöndíjakkal** karolta fel. A 17. századtól rendszeressé vált a külföldön tanulás. Az idők folyamán több száz pápai diák folytathatott tanulmányokat (elsőrenden teológusok) németországi, hollandiai, svájci, ausztriai, angliai, skóciai és franciaországi egyetemeken. Az ilyen külföldön tanuló diákokat **peregrinusoknak** hívták.

Az iskola fegyelmi rendjének tisztelete mellett kiépült a **diákönkormányzat (Coetus)**, amely jelentősen hozzájárult az egészséges, harmonikus szellemhez. Az iskola alkotó jellegére utalt a **"Szabadon tenyészik"** gondolat, s mindenkor célját híven fejezte ki a Jókai választotta jelmondat: **„Istennek, hazának, tudománynak”**.

Mivel a Kollégium legelső **épületét**, amelynek alapjait a Fő tér melletti **Ruszek köz** rejtí, erre az időre elvesztette, új otthont építettek a **Szent László utcában**, ez a mai Internátus magja, amelyet többnyire **Ókollégium** néven ismernek. Az **1841/42-es tanévben** e falak között tanult nemzeti kultúránk három kiválósága: **Petőfi Sándor** költő, **Jókai Mór** író s **Orlai Petrich** Soma festőművész.

A **reformkorban (1830–1848) Pápa** késő barokk küllemű, zömmel katolikusok lakta város volt, az Esterházy család grófi ágának uradalmi központja, amely híres volt vásáraitól, több mint ezer kézműveséről és kereskedőjéről, kövezett utcáiról. A város szellemi életének központja a református kollégium volt, ami miatt Pápát a **„Dunántúl Athénja”**-nak is elnevezték. A Kollégium intézményes szellemi műhelye mellett legnagyobb hatása a főiskolai **Képzőtársaságnak** volt, amelyet **1841**-ben alapított a diákság. Az első tanárelnök a polihistor **Tarczy Lajos** professzor volt. 1841-től 1952-ig a legjobb alkotásokat (verset, prózát, értekezést) a diák-szerzők saját kezükkel írhatták be az **Érdemkönyvbe**. A 110 esztendő alatt **fényes alkotói névsor** gyűlt össze híres diákjainkból Petőfi Sándortól Csoóri Sándorig. Az említettekén kívül olvashatjuk az Érdemkönyvekben - csak tallózva a kitűnő szerzők között - Jókai Mór, Orlai Petrich Soma, Kerkapoly Károly (jogtudós, miniszter), Kozma Andor (költő), Thaly Kálmán (kuruckor-kutató, Rákóczi és társai hamvainak hazahozója Rodostóból), Marczali Henrik (történész), Eötvös Károly (jogász, író, politikus, a tiszaezlári Solymosi Eszter meggyilkolásával megvádolt zsidók védője), Vikár Béla (a Kalevala fordítója), Ballagi Mór (nyelvtudós), Lőrincze Lajos és Balázs János nyelvészek írásait.

Bár Petrovics Sándor születéséért Kiskőrös és Kiskunfélegyháza is vetélkedik, **Petőfi Pápán született**, mert itt magyarosította nevét. Egyébként ekkor még színésznek készült, bár első komoly irodalmi sikerének, **A borozó c.** költeménye közlésének (Athenaeum, a kor legjobb lapja) is pápai diák korában örülhetett.

A reformkori Kollégium nevezetes tanára volt **Bocsor István**, aki 1837-től a történelem és a közjog tanára volt a gimnáziumban, ill. a jogi osztályokban. Ő bocsátotta útra az 1848 nyarán a Dráva menti táborba szálló nemzetőröket, Enying választókerületének küldötte volt a népképviselői országgyűlésben, majd a szabadságharc bukása után haláláig a Kollégium és Pápa megbecsült tanára és polgára volt. Alakját **Kozma Andor A karthagói harangok c.** költeményében örökítette meg.

Kozma Andor atyja **Kozma Sándor** volt, aki Petőfi és Jókai barátjaként, pápai iskolatársaként is megemlítendő, de legnevezetesebb tette az dualizmus korában, **1872**-ben a **királyi ügyészség felállítása**, ő volt az első főügyész is, rá emlékezve alapították meg 1992-ben az ügyészségi munkatársak legrangosabb kitüntetését, a Kozma Sándor-díjat.

Baráth Ferenc, aki a Kollégiumban végezte gimnáziumi, majd jogi tanulmányait, a szabadságharc századosa lett, korábban részt vett a pákozdi csatában, majd a komáromi várban a 46. zászlóalj századparancsnoka lett. Az ostromlott vár lapjának, a Komáromi Értesítőnek egyik szerkesztője volt. Világos után menlevéllel szabadult, majd visszatérhetett a Kollégiumba tanítani a Jogi Akadémián.

A szabadságharc hőse, 1849 nyarán Kossuth teljhatalmú dunántúli kormánybiztosa, majd az azt követő fegyveres ellenállás mártírja volt **Noszlopy Gáspár**, aki szintén Pápán végezte tanulmányait. Amikor háromévi bujkálás után elfogták a császári erők és kivégezték, így búcsúzott: „Engem felakaszthatnak, de a szabadságot nem! Annak fája a mi vérünkben fog felnőni!”

A Kollégiumban **1832-től (Stettner) Zádor György** irányításával indult meg a **jogi képzés**. **1861-től 1884-ig** külön **Jogakadémia** is működött. **1876-tól 1890-ig Tanítóképzede** is volt a Kollégiumban. Már a modern időkre utalóan **1939-ben kereskedelmi középiskolát** is létesítettek.

1902-től 1945-ig a Dunántúli Református Egyházkerületnek középfokú nőnevelő-intézete (a **NÁTUS**) is volt Pápán, amely a Széchenyi téri, 1857-ben épült **Új Kollégiumban** talált helyet (ma Március 15. tér 13-14., ma az újraindult Pápai Református Teológiai Akadémia épülete), mert a **Főiskola 1895-ben a gimnázium mai épületébe** költözött. A **Nőnevelőnek három tagozata** volt: **polgári iskola, líceum és tanítóképző**. **1945-től a nagy Kollégium részévé** lettek, amelynek akkor már hat tagozata volt: teológia, gimnázium, kereskedelmi, polgári, líceum és tanítóképző.

Az iskolák **államosításakor, 1948-ban** csak a Teológia és a Gimnázium maradt meg egyházunk kezén. A nőnevelőt és a kereskedelmit államosították. **1951-ben a Teológiai Akadémiát** is megszüntették, s **1952-ben** -az állammal kötött egyezmény ellenére- a **gimnázium is** állami tulajdonba került.

Csupán a **Dunántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteménye** maradhatott meg egyházunk tulajdonában összezsúfolva a Jókai utcai szárny földszintjén. Az utóbbi években a Gyűjtemény modern könyv- és folyóiratolvasóval, kutatószobával, nagyszámú kiadvánnyal és korszerű számítógépes nyilvántartással gazdagodott.

A nagymúltú skólában **európai hírvű professzorok** tanítottak. A 17. században a már említett **Sélyei István és Kocsi Csergő Bálint**. A 18-19. században a kantianus **Mándi Márton István**, a főiskola újjászervezője. A 19. században: **Tóth Ferenc püspök**, egyháztörténész, muzeológus, **Tarczy Lajos** hegeliánus filozófus, természettudós, **akadémikus**, **Bocsor István** polihisztor, történész, nyelvész, jogász, **Váli Ferenc**, a neveléstan tudósa, **Kerkapoly Károly** jogtudós, filozófus, s **Antal Gábor és Antal Géza püspökök**. A 20. század nagy tanáregyéniségei közül külön is kiemeljük: **Thury Etele** egyháztörténészt, **Fejes Zsigmond** matematikus-fizikust, **Rab István** klasszika-filológust, **Hencze Béla** irodalomtörténészt, **Trócsányi Dezső** filozófust, **Pongrácz József** teológust, könyvtarost, **Szathmáry Lajos** iskolaszervezőt, **A. Tóth Sándor** avantgárd festőművészt, bábművészt és **Lőrincze Lajos** nyelvészt.

A Képzőtársaság bemutatásakor már említett jeles diákokhoz soroljuk még: **Kákicsi Kiss Géza** lelkeszt, szociológiai író, az Ormánság kutatóját, Nagy László költőt, **Csomasz Tóth Kálmán** zenetudóst, **Tatay Sándor** író, **Somogyi József** szobrászművészt, **Imre Samu** nyelvészt és **Rab Zsuzsa** költőt, műfordítót.

Ez az európai kitekintésű gimnázium **39 éven át hallgatásra** kényszerült. De az Úristen kegyelméből, s az Ő elhívottjainak áldozatos munkája révén **1991. szeptember 1-én újra megnyithatta kapuit**, amelyben elévülhetetlen érdemeket szerzett **Kövy Zsolt** református lelkeszt, a Dunántúli Református Egyházkerület Könyvtárának és Tudományos Gyűjteményének igazgatója a város alpolgármestereként, aki az intézmény főigazgatói tisztét látta el nyugdíjba vonulásáig (1991-93). 1991. szeptember 1-én itt volt a magyarországi református középiskolák országos tanévnyitója **Antall József** miniszterelnök ünnepi beszédével.

Az újjáalapító igazgató, **Bujáky Miklós** és utódja **dr. Kálmán Attila** vezetésével helyreállították, berendezték az üresen, elhanyagolt állapotban visszakapott főépületet és konviktust, 60-60 személyes új épülettel bővítették a leány-, illetve a fiúinternátust és 18 tanárlakást építettek. **1998 őszén** a leányinternátus újabb 40 fős épülettel gyarapodott, a **gimnázium hatévfolyamosra** bővült, és hosszú szünet után ismét megkezdte működését a **Pápai Református Teológiai Akadémia**, amely **2001 ősztől** a felújítás alatt álló **Nátusba** költözött.

1999 szeptemberében a Kollégium negyedik önállóan gazdálkodó intézményként a „Tánc-Lánc” Művészeti Alapiskolával gyarapodott, majd 2010 szeptemberétől kezdetét vette a művészeti szakközépiskolai képzés, amely 2016-tól szakgimnáziumként működik tovább.

Dr. Kálmán Attilát dr. Korsós Bálint, Kovács Dániel majd **Kovács Péter** követte az igazgatói székben, s jelenleg **Gránásiné Bácsi Tünde** az igazgató.

Mostanra tehát a Kollégium Pápán ismét a református szóhasználat szerinti összetett oktatási és kulturális intézmény, amely alap-, közép- és felsőfokú oktatásnak egyaránt helyszíne. A ballagásokkor megkongatott kisharang (amelyről sokáig úgy vélték, az iskola 1531-es alapításának legfőbb bizonyítéka) majd ötszáz éves hagyomány szószólója.